

Sivistysvaliokunnalle

Asia: HE 31/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen Säveltäjät kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä. Huomiomme liittyvät Taide- ja kulttuurivirastoa koskevaan sääntelyyn.

1. Virastojen yhdistämisen yhteydessä tulee korostaa tieteen ja taiteen vapautta koskevia peruslähtökohtia

Hallituksen esityksen lähtökohtina ovat perustelujen mukaan säästötoimenpiteet. Ymmärrämme virastojen yhdistämisen sinänsä, mikäli se tuottaa tehokkuutta. Lainsäädäntötapa on kuitenkin poikkeuksellinen, kun samaan pakettiin virastorakenteiden ja tuottavuuspotentiaalin kanssa on tuotu sisällöllisiä muutoksia lainsäädäntöön, joka liittyy tieteen ja taiteen vapauteen. Perusteluosan pohdinta näiltä osin on esityksessä suppeampaa kuin on totuttu (vrt. esimerkiksi Taiteen edistämiskeskusta koskeva HE 52/2012). Hallituksen esityksessä on kuitenkin kiitettävästi otettu huomioon lausuntopalaute.

On tärkeää korostaa, että vertaisarviointi taiteilija-apurahojen myöntöprosessissa sekä taide- ja kulttuurineuvoston vahva rooli perustettavassa virastossa liittyvät perustuslain 16 §:än, jonka mukaan taiteen vapaus on turvattu. Perusoikeusuudistuksesta annetun hallituksen esityksen (HE 309:1993 vp) mukaan taiteessa tulee vallita ilmaisun ja menetelmien vapaus, joka osaltaan edistää ja monipuolistaa yhteiskunnallista keskustelua. Virastouudistuksen tulee edistää tätä tavoitetta. Kun laissa tai asetuksessa ei säädetä tarkemmin vertaisarvioinnin toteuttamistavasta tai neuvoston ohjausmahdollisuuksista siihen liittyen, taiteen autonomian suojaamiselle on oltava riittävät takeet lain perusteluissa ja tätä johtoajatusta on mahdollista vahvistaa valiokunnan mietinnössä.

2. Taide- ja kulttuuriviraston tehtävät

Hallituksen esityksessä uuden Taide- ja kulttuuriviraston lakisääteisiin tehtäviin ei ole sisällytetty kaikkia nykyisen Taiteen edistämiskeskuksen nykyisiä tehtäviä. Laista oltaisiin poistamassa kirjaus taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämisestä sekä viittaukset kansainvälisyyteen. **Ehdotamme, että lakitekstiin palautetaan voimassaolevan lain mukaisesti tehtävä osallistua taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämiseen.** Taiteen edistämiskeskus on ollut tärkeä asiantuntija taiteilijoiden sosiaali- ja eläketurvaa koskevissa asioissa sekä muissa taiteilijoiden toimeentuloon liittyvissä asioissa.

3. Taide- ja kulttuurineuvoston jäsenet

Koska vertaisarviointi on taiteen autonomisen aseman olennainen ilmentymä, pidämme tärkeänä, että taide- ja kulttuurineuvoston kokoonpanoon asetetaan merkittävä määrä juuri taiteen tekemisen vertaisuutta edustavaa asiantuntemusta. Ehdotetun lakitekstin mukaan neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulee edustaa taide- ja kulttuuripolitiikan asiantuntemusta ”laaja-alaisesti eri näkökulmista”,

joka vie ajatukset melko kauas vahvasta taiteen tekemisen edustuksesta. Tämä taiteen asemaan liittyvä vaatimus tulisi taata vahvemmin kuin vain perustelutekstissä mainittu ”riittävä vertaisuuteen perustuva asiantuntemus”. Ruotsin vastaavantyyppisen elimen osalta on säädetty, että viisi jäsentä nimitään suoraan taiteilijajärjestöjen jättämistä ehdotuksista. **Ehdotamme, että lain 4 §:än lisätään määritelmäksi, että neuvoston jäsenistä vähintään puolella on oltava taiteen ja taiteilijan työskentelyyn liittyvää vertaisuuteen perustuvaa asiantuntemusta.**

4. Vertaisarvioinnista ja asiantuntijapankista

Hallituksen esityksen mukaisesti valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat lopetettaisiin. Kaikki päätökset apurahoista ja palkinnoista tehtäisiin vertaisarviointiin perustuen taide- ja kulttuurineuvostossa. On kriittisen tärkeää ja erinomainen muutos, että lausuntopalaute otettiin huomioon ja vertaisarvioinnin periaate on nyt mainittu lakitekstissä.

Koska yksi elin ei voi käytännössä perehtyä kaikkiin hakemuksiin, on asia valmisteltava ja hakemukset luettava uudenalaisessa asiantuntijavalmistelussa. Prosessista ei ole tarkempia säännöksiä suunnitteilla. **Perustelujen mukaan taide- ja kulttuurineuvosto päättäisi itse vertaisarvioinnin toteuttamistavasta. Tämä seikka olisi hyvä lisätä neuvostoa koskevaan asetukseen.**

Hallituksen esityksen perusteluissa ennakoidaan ns. asiantuntijapankkia. Ehdotus on omiaan ratkaisemaan esimerkiksi esteellisyyteen liittyviä pulmia ja suhtaudumme siihen positiivisesti, kunhan se toteutuu laajapohjaisena. Hahmotellun asiantuntijapankin muodostamiseen ja käyttöön liittyvien päätösten tulee todella olla neuvoston käsissä: asiantuntijoiden määrä, heidän nimittämisensä, sekä läpinäkyvä paneelien valinta- tai hyväksymistapa asiantuntijoiden joukosta. Mikäli viranhaltijat päättävät, kuka asiantuntija lopulta arvioi mitään hakemuksia, ei ns. arm’s length -periaate toteudu. Paneelien muodostaminen kuhunkin hakuun on ratkaistava niin, että viranomaiselle ei jää nykyistä suurempaa valtaa arviointiprosessissa. Prosessin ja toimintatapojen on oltava uloskirjoitettuja ja yleisölle julkisia. Vertaisarviointi on luottamushenkilötoimintaa, joka on selkeästi erotettava sekä poliittisen ohjauksen mahdollisuudesta että virkamiespäätöksistä.

On hyvä askel, että perusteluihin on lisätty taiteen kentän olennaisten tahojen kuuleminen asiantuntijapankkia koostettaessa. Vielä sujuvampi menettely olisi, jos keskeisimmät taiteilijajärjestöt voisivat suoraan nimetä tietyn määrän asiantuntijoita pankkiin. Kentän luottamusta laajasti nauttivien asiantuntijoiden ehdottaminen toimikuntiin on ollut työläs ja tarkka prosessi, johon kuuluvan vastuun taiteilijajärjestöt ottavat vakavasti. **Ehdotamme, että puolet asiantuntijapankkien jäsenistä voitaisiin nimetä suoraan taiteilijajärjestöjen ehdotuksista.**

5. Alueellinen ulottuvuus

Nykylaissa edellytetään, että Taiteen edistämiskeskuksella on aluetoimipisteitä. Nyt asia jäisi viraston harkintaan. Samalla alueelliset taidetoimikunnat lopetetaan.

On hyvä, että lausuntopalautteen pohjalta lakitekstiin lisättiin viraston tehtävien kohdalla taiteen edistäminen alueellisesti. **Toivomme sivistysvaliokunnan kuitenkin omalta osaltaan vahvistavan tavoitetta taiteen edistämisen vieläkin vahvemmassa alueellisesta ulottuvuudesta, jota alueelliset toimipisteet tukisivat.** Pidämme Joensuussa, Jyväskylässä, Kouvolassa, Kuopiossa, Oulussa,

Rovaniemellä, Tampereella, Turussa ja Vaasassa sijaitsevia aluetoimipisteitä arvokkaina osoituksina siitä, että maamme taide-elämä ei keskity vain pääkaupunkiseudulle.

Pienen kielialueen rikkaus on sen taiteen moninaisuudessa, joka edellyttää vahvaa alueellista läsnäoloa ja tuntemusta.

Kunnioittavasti,

Espoossa 26.5.2025

Suomen Säveltäjät ry

Vappu Verronen
Toiminnanjohtaja

Suomen Säveltäjät ry on vuonna 1945 perustettu säveltäjien taiteilijajärjestö. Yhdistys tarjoaa puitteet eri puolilla maata ammattiaan harjoittavien taidemusiikin säveltäjien yhteisölle ja järjestää ammattiin liittyvää koulutusta, neuvontaa ja jäsenpalveluita. Se edistää suomalaista luovaa säveltaidetta sekä valvoo ja tukee säveltäjien taiteellisia, ammatillisia ja taloudellisia etuja sekä yhteiskunnallista arvostusta. Yhdistyksen tavoite on, että Suomen säveltäjillä on hyvät edellytykset harjoittaa ammattiaan ja elävien säveltäjien asema taidemusiikissa vahvistuu.